

Посилання на статтю

Росошанська О.В. Модель представлення компетенцій в рамках компетентнісного підходу в управлінні проектами / О.В. Росошанська // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2008. - № 4 (28). - С. 147-154. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/28/08rovpub.pdf>

УДК 005.8:005.94

О.В. Росошанська

МОДЕЛЬ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ В РАМКАХ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПИДХОДУ В УПРАВЛІННІ ПРОЕКТАМИ

Розроблено графічні моделі, які розкривають сутність діяльності в управлінні проектами з позиції кваліфікаційного та компетентного підходів. Рис. 5, дж. 16.

Ключові слова: компетентність, компетенція, кваліфікація, управління проектами.

О.В. Росошанская

МОДЕЛЬ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ В РАМКАХ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В УПРАВЛЕНИИ ПРОЕКТАМИ

Разработаны графические модели, которые раскрывают сущность деятельности в управлении проектами с позиций квалификационного и компетентного подходов. Рис. 5, ист. 16.

O.V. Rossoshanskaya

MODEL OF REFLECTING COMPETENCES ACCORDING TO COMPETENCE APPROACH IN PROJECT MANAGEMENT

Graphic models reflecting essence of activity in project management from the qualification and competence approaches point of view.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Кризові явища, які охопили сьогодні усі сторони життєдіяльності прискорили пошук ефективних методологічних підходів до діяльності. Історично склалося так, що в цей період активно почалась розвиватися достатньо нова методологія діяльності, яка використовує компетентнісний підхід. Він базується на розумінні сутності термінів «компетентність» та «компетенція». Сьогодні існує достатньо велика кількість тлумачень цих термінів. Але автори багатьох досліджень часто не розмежовують ці поняття. Саме це стає одною з причин появи різноманітних методів в рамках компетентного підходу, які важко порівняти між собою і зробити оцінку ефективності та галузевої придатності їх застосування.

Аналіз останніх досліджень і виявлення не вирішених проблем. В української та російської мові терміни «компетентність» та «компетенція» мають сутнісну різницю. Це підтверджується в перекладі англійського терміну

«competence» [1, с.334]. Переклад має три змістовних контексти. Перший - це компетентність, вміння та здатність (керувати, управляти і т.д.); другий – достаток. У третьому варіанті перекладу використовується термін «компетенція», який розглядається як юридичний термін, і визначає правомочність, правоздатність, коло того, чим відають.

Незважаючи на наявність чіткої різниці між сутністю зазначених термінів автору практично невідомі роботи, які б системно розглядали інструменти опису компетенції у тому числі і в галузі управління проектами. Сьогодні ця проблема особисто гостро стоїть при сертифікації проектних менеджерів система якої базується на тлумаченні терміну «компетентність» [2].

Ціллю даного дослідження є розробка моделі представлення і опису компетенції, як одної з базових категорій компетентнісного підходу в управлінні проектами.

Виклад основного матеріалу дослідження. В роботі [3] на підставі аналізу великої кількості визначень (робота має 44 посилань) представлена графічна модель, яка наочно відобразила сутнісну різницю між змістом термінів «компетентність» і «компетенція». Застосовуючи метод системних триад дифініцій автори довели, що компетенція – це задана область (поле діяльності) в рамках якої індивід повинен проявити здатність ефективно (успішно раціонально) цілеспрямовано діяти в ситуаціях, які складаються. А компетентність – це проявлена діяльність індивіда в рамках компетенції, в тому числі в ситуаціях, які раніше не зустрічалися (нестандартні ситуації). При цьому під проявленою дією розуміється здійснення дій, які розкривають загальні уміння в сполученні з предметними уміннями та знаннями включаючи процедуру вибору (прийняття рішення) виходячи з адекватної самооцінки індивіда в конкретній ситуації.

Розгляд моделі дозволяє зробити висновок, що одне поняття не можливо застосовувати без іншого (це підтверджує приведені поняття компетентності). Тому, неможливо розглядати питання оцінки компетентності фахівця не маючи опису компетенції його діяльності.

Традиційно компетенція описується, як система функцій та засобів необхідних для її виконання і фіксується в посадовій інструкції [4, с. 308-310]. Для визначених функцій діяльності обумовлюють відповідні засоби їх реалізації. Для цього можливо застосовувати, наприклад, функціонально-вартісний аналіз [5]. Мета цього аналітичного інструменту – визначити найбільш раціональну структуру (конструкцію, послідовність і т.д.) для отримання результату виконання функції. Але на практиці в соціальних системах на протязі часу відбувається відхилення від початкового опису функцій та засобів. Передбачити усі такі можливі коливання та зміни не можливо. Крім того, елементи будь-якої соціальної системи мають своє контекстне бачення виконання тієї чи іншої функції, що є цілком природно. Тому, до опису функції діяльності додається опис обов'язків і відповідальності. Саме за допомогою обов'язків і відповідальності відображається будь-які функції особи у системі діяльності. Для реалізації цих аспектів діяльності необхідно мати відповідні важелі. Такими важелями є права та влада. На рис.1 представлена графічна модель повного опису функцій діяльності.

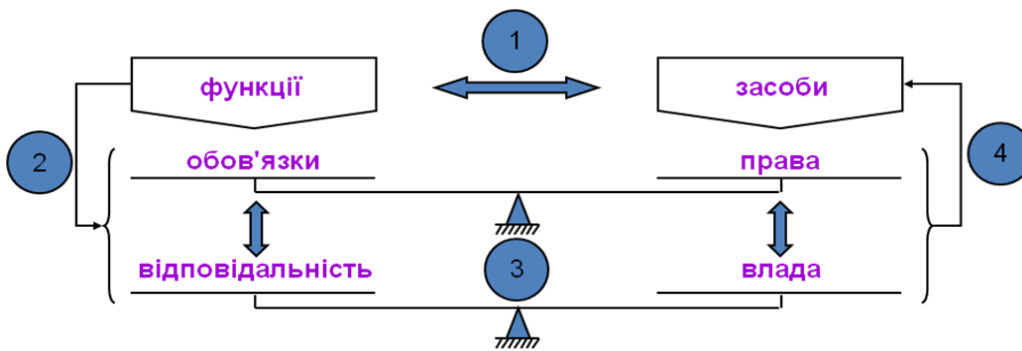

Рис.1. Графічна модель відображення змісту, обсягу і правосуб'єктивності опису функції діяльності

Як бачимо, обов'язки і права, відповідальність та влада повинні бути між собою урівноважені, тобто мати баланс. Модель показує, що будь-яка зміна функцій передбачає зміну засобів і навпаки (1, рис.1). Обмеженість засобів знижує (або змінює) обсяг функції. Після визначення обсягу функції діяльності визначаються обсяги обов'язків і відповідальності (2, рис.1). Для кожного з цих аспектів встановлюється збалансовані права і влада (3, рис.1), які можуть бути реально гарантованими тільки за допомогою засобів, які мають у розпорядженні для виконання функції (4, рис.1).

Ця модель є інваріантною по відношенню до будь-якої діяльності, включаючи і управління проектами. Тому використані в моделі терміни потрібно розглядати як категорії. В спеціальній літературі з управління проектами не приділяється уваги на визначення загальних категорійних, міждисциплінарних термінів. А в літературі з методології діяльності (наприклад [6]) не існує чітких визначень таких термінів. Тому доцільно їх навести з урахуванням змістовних зв'язків, які впливають з запропонованої вище моделі.

Філософське визначення функції – це проявлення ознак об'єкту в даній системі відношень [7]. При цьому ознака розглядається як сторона об'єкту, яка зумовлює її різниці або подібності з іншими об'єктами і проявляється під час взаємодії з ними. З позицій діяльнісного підходу [8] функція – це направлення діяльності, яке представляє собою сукупність однорідних операцій, які виконуються на постійній основі. Тобто **функцію** можна розглядати як **потенційну характеристику (властивість) будь-якого об'єкту**. Це напрям діяльності, а не сама діяльність. Виходячи з моделі «Піраміда ЗМ» [9] та використовуючи метод аналогій [10] функцію можна віднести до рівня «метод», тому що метод визначається як «шлях, напрям». Тоді в рамках цього напрямку (функції) є рівень «методики», який визначає безпосередню практичну діяльність. Згідно з запропонованою моделлю (рис.1) – це є обов'язки. Для того щоб реалізувати обов'язки, тобто перевести функцію як потенційну ознаку в реальну діяльність, необхідно мати ціль та засоби. Відомий вислів «Ціль оправдує засоби» підтверджує зв'язок функції і засобів через ціль. Засоби – це засоби виробництва, знаряддя праці, які пристосовані для цільового виконання функції. Важливим є той факт, що зміна цілі в рамках одного напрямку (тобто в рамках тієї ж самої функції) змінює засоби для її виконання. З урахуванням цього. **обов'язки можна визначити, як набір взаємообумовлених процесів, виконання яких забезпечує реалізацію функції (штатні ситуації)**. А на рівні «методології» буде знаходитись діяльність. В свою чергу процеси необхідно представляти як ряд взаємопов'язаних дій та операцій, які виконуються для отримання заздалегідь визначених продуктів, результатів або послуг. Саме таке визначення наведено в

PM BOOK [11, с.38]. В реальній практиці дії та операції прописуються в спеціальних документах, які відносяться до технологічної діяльності. Саме вона і визначає якість продукту проекту. Відносно управління проектами піраміда 3М має наступні рівні: **діяльність з управління проектами; функції з управління проектами; процеси з управління проектами.**

Традиційно управління проектами розглядається в двох аспектах. Перше це управління за галузями знань (управління інтеграцією, управління змістом і т.д. усього 12 галузей знань) [11, с.11]. Другий, традиційний – це управління по базовим традиційним функціям (планування, контроль і т.д.) [12]. З позиції PM BOOK це п'ять груп процесів[11, с.38]. Враховуючи, що це різні аспекти однієї тієї ж практичної діяльності доцільно піраміду 3М відобразити в просторі, як трьох грану піраміду (рис.2).

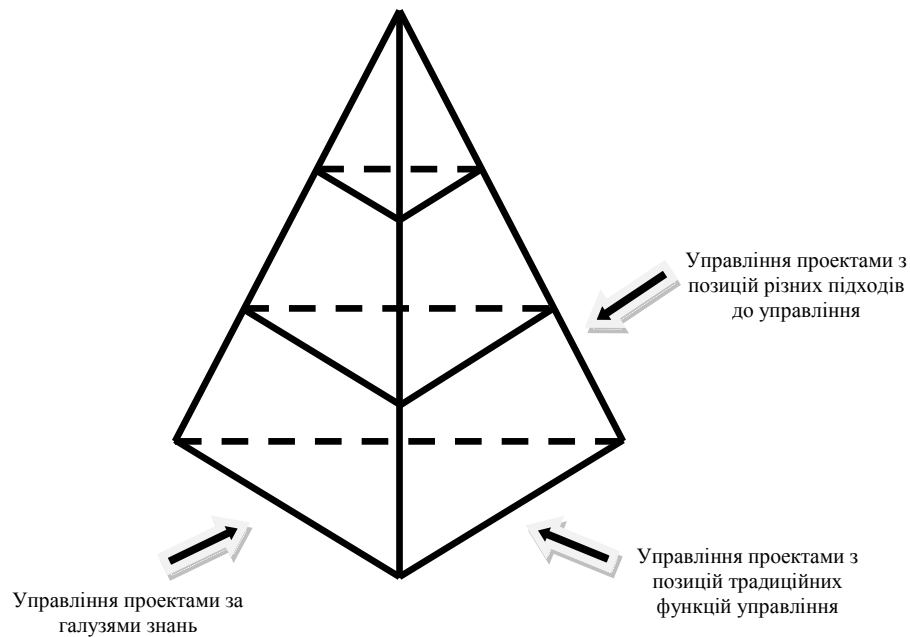

Рис. 2. Трьохгранна піраміда управління проектами

Одна грань відображає управління проектами з позиції різних галузей знань, друга – традиційних функцій, а третя – з позицій підходів до управління. В роботі [13] доведено наявність існування двох принципово різних підходів до управління проектами – кваліфікаційного і компетентностного.

Кваліфікація передбачає наявність встановлених вимог до діяльності. Найбільш доцільно ці вимоги представити у вигляді процесної моделі. Перевага такого представлення в тому, що модель дає змогу одночасно описати будь яку дію у вигляді входу, виходу, керуючих впливів і необхідних ресурсів та механізмів [14]. Саме тому, процесне представлення було застосовано при опису знань управління проектами PM BOOK по наступній структурі: входи – інструменти і методи – виходи [11].

Найбільш розповсюджена графічна модель процесу має вигляд, яка наведена на рис. 3 (без доповнень, що наведено в дужках).

Якщо розглянути змістовно вимоги підготовки проектних менеджерів, які зафіксовані в галузевих стандартах [15], то вони викладені через компоненти структури його професійної діяльності (праці), яка включає[16]:

- продукт праці (кінцевий результат, ціль праці);
- предмет, на який спрямована праця фахівця (матеріал, механізм, природний об'єкт, людина тощо);
- засоби праці (машини, механізми, інші знаряддя праці);
- процедури (способи) праці (технологія, процес діяльності, організація і таке інше);
- умови, в яких відбувається праця фахівця.

Порівняння змісту і контексту застосування зазначених компонентів з елементами процесної моделі показує, що вони ідентичні. Так наприклад, входу процесної моделі відповідає предмет на який спрямована праця фахівця. Для спеціалістів зі спеціальності «Управління проектами» в галузі нематеріальної сфери (наприклад галузі культури та мистецтва) зміст умінь можна представити наступним чином: у складі групи ініціаторів, керівників підприємства та експертів проектної діяльності використовуючи методологічні та методичні положення з розвитку систем, на основі культурно-духовного стану громади окремих регіонів або держави в цілому за критеріями незадоволеності потреб в культурній сфері життєдіяльності формулювати місію та стратегічні цілі підприємств в галузі культури та мистецтва.

Рис. 3. Графічна модель представлення процесу та компонентів структури праці

Вищенаведене свідчить про те, що підготовка фахівців з управління проектами теж відбувається на основі процесної моделі представлення діяльності. І саме це дає змогу перевірити у особи, що пройшла навчання, наявність відповідної кваліфікації, тобто дати їй змогу продемонструвати здібності виконувати прописані вимоги. На цій підставі модель, яку наведено на рис. 3 можна вважати моделлю кваліфікації фахівця.

Кваліфікація визначається виходячи з переліку тих функцій, які фахівець повинен виконувати на відповідній посаді. Це підтверджується тим, що в документі про отримання повної вищої освіти в графі «отримав кваліфікацію» зазначається назва первинної посади, яка вибирається з державного

класифікатора професій. Відповідно до існуючого законодавства про працю, функції діяльності (трудові функції) фіксуються в посадовій інструкції. Вона розробляється окремо для кожної посади в організації, для члена команди і т.п. Традиційно в інструкціях перераховуються права та обов'язки працівників. За своєю сутністю посадова інструкція визначає компетенцію фахівця. Але такий спосіб опису компетенції не є повним і дієздатним. Найбільш «просунуті» організації, такі, наприклад, як банки, застосовують додаткові розділи для опису компетенції. Але незважаючи на форму опису компетенції повинен давати уяву про юридично виражений зміст, обсяг та правосуб'єктність здійснення відповідної роботи, яку робітник виконує особисто (включаючи творчу працю). В цьому вислові під правосуб'єктністю розуміється наявність можливості мати відповідні права і обов'язки і здійснювати їх своєю дією беручи на себе відповідальність і при необхідності застосовуючи владу. На рис. 4 наведена графічна модель системного представлення компетенції. Вона за своєю суттю і відображає компетенцію для визначеної функції.

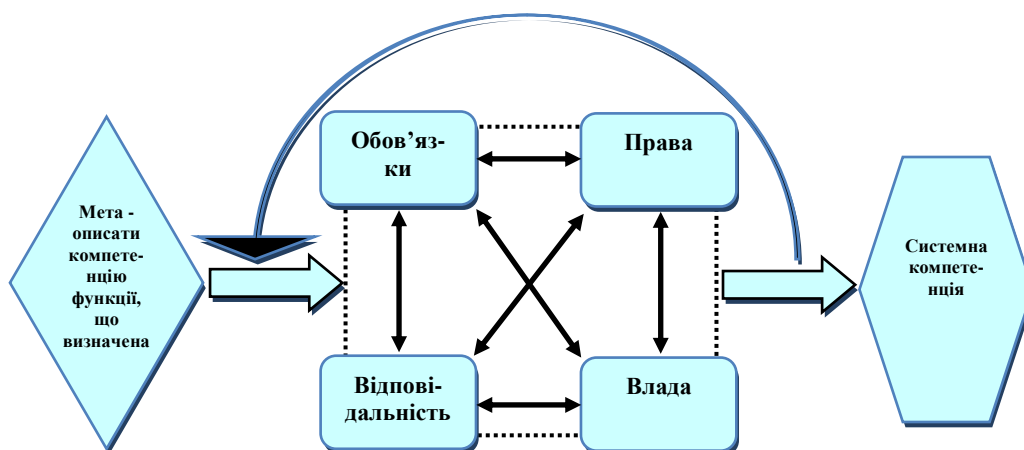

Рис. 4. Системна модель відображення компетенції

Поєднання системної моделі відображення компетенції (рис. 4) та процесної моделі кваліфікації (рис. 3) дає можливість отримати системну модель компетентності (рис. 5).

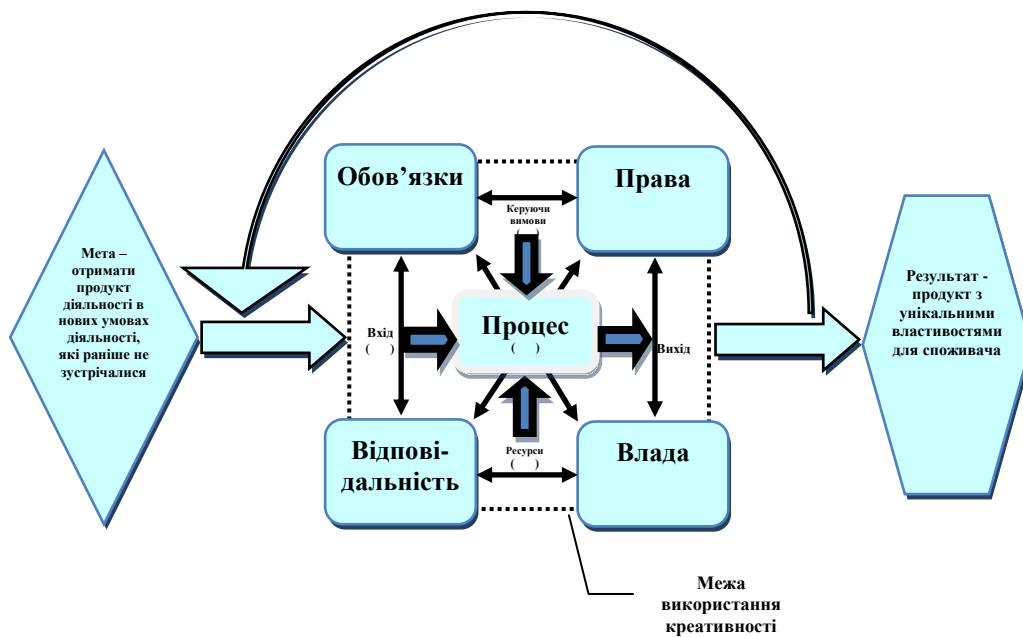

Рис. 5. Системна модель компетентності

Як бачимо вона доповнена додатковим коментарем щодо обов'язкової межі використання креативного потенціалу співробітників. Крім того поєднання двох моделей зумовило зміну мети системи – отримати продукт діяльності (проекту) в нових умовах діяльності, які раніше не зустрічалися. Саме така постановка мети та її системна, компетентнісна реалізація забезпечить отримання (як результату діяльності) продукту з унікальними властивостями для споживача. А унікальні властивості, в свою чергу, дозволять отримати результат використання споживачем продукту проекту – задоволення своїх потреб як особистостей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Погляд на діяльність по управлінню проектами з системних позицій дозволив розробити ряд моделей, які в сукупності можуть розглядатись як основу для подальшої розробки інструментальних засобів реалізації компетентностного підходу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Большой англо-русский словарь: в 2-х т. / Ю.Д. Апресян, И.Р. Гальперин, Р.С. Гинзбург и др. – М.: Рус. яз., 1987. – Т. 1. – 1039 с.
2. Бушуев С.Д. Управление проектами: Основы профессиональных знаний и система оценки компетентности проектных менеджеров (National Competence Baseline, NCB UA Version 3.0) / С.Д., Бушуев, Н.С. Бушуева. – К.: ІРІДІУМ, 2006. – 208 с.
3. Рач В.А. Идентификация компетентности в сфере управления проектами / В.А. Рач, О.В. Бирюков // Управление проектами та розвиток виробництва, 2007. – №1(21). – С.143-159.
4. Завьялов П.С. Формула успеха: Маркетинг / П.С. Завьялов, В.Е. Димидов. – М.: Междунар. отношения, 1991. – 416 с.
5. Голибардов Е.И. Техника ФСА / Е.И. Голибардов, А.В. Кудрявцев, М.И. Синенко. – К.: Техника, 1989. – 239 с.
6. Новиков А. М. Методология / А.М. Новиков, Д.А. Новиков. – М.: СИНТЕГ. – 668 с.
7. Философский словарь / [под.ред. И.Т. Фролова]. – М.: ПОЛИТИЗДАТ, 1986. – 590 с.
8. Павлов К. ABC Букварь предпринимателя, действующего в направлении реализации любой цели / К. Павлов. – М.: PMSF System of Management Co. – 142 с.

9. Рач В.А. Управління ризиками у проектах, реалізованих в умовах перехідної економіки В.А. Рач, Д.В. Рач/ Матеріали V ювілейного щорічному форуму "Ринок капіталу України" Київ, 14-16 червня 2000 р. Розділ управління проектами при кредитуванні реального сектору. – Київ. – 2000. – С. 25-26.
10. Грушко И. М. Основы научных исследований / И.М. Грушко, В.М. Сиденко. – Харьков : Вища школа, 1983. – 224 с.
11. Американский национальный стандарт ANSP/PMI 99-001-2004. Руководство к своду знаний по управлению проектами. – 388 с.
12. Гамаюнов В.Г. Менеджмент в непроисводственной сфере / В.Г. Гамаюнов, В.В. Дорофиенко, С.Ф. Поважный. – Харьков: Основа, 1997. – 444 с.
13. Россошанская О.В. Компетентностный подход к управлению проектами: базовые определения / О.В. Россошанская // Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. пр. –Луганськ, 2007. – № 3 (23). – С.142-148.
14. Елиферов В.Г. Бизнес-процессы: Регламентация и управление / В.Г. Елиферов, В.В. Репин. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 319 с.
15. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста та освітньо- професійна програма підготовки спеціаліста за спеціальністю 7.000003 «Управління проектами» специфічних категорій підготовки.- К.: Міністерство освіти і науки України, 2004. – IV, 21, IV, 42 с. –(Галузевий стандарт Вищої освіти України).
16. Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти (Додаток 1 до Наказу Міносвіти від 31 липня 1998 р. № 285 зі змінами та доповненнями) // Інформаційний вісник «Вища освіта». – 2003. – №10. – С. 5-82.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2008 р.